

B. SKOULUND LARSEN

EN ARBEJDSMETODE

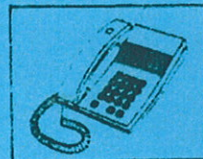
TIL MUNDTLIG DANSK

LÆRERVEJLEDNING

Lav ord!

a e i o y u
b-d f-r q-d m-d

System-dansk

Forord.

Indtil ca. midten af 30-erne var stavemetoden som bekendt enerådende i den indledende læseundervisning her i landet, hvorefter den afløstes af henholdsvis lyd- og ordbilledmetode.

Ingen af disse metoder, specielt de to sidstnævnte, kan siges at have været tilstrækkelig dækkende, hvilket skal forstås således, at de hver for sig og benyttet ensidigt kun har virket på et mindretal af eleverne og med højst variable resultater fra klasse til klasse grundet elevernes forskellige perceptionsevner.

En logisk følge af sådanne erfaringer måtte blive den nærliggende, at det mest effektive undervisningssystem skulle indeholde nogenlunde lige store dele af hver metode. En sådan metodik måtte formodes at tilgodese alle elever uanset deres auditive, visuelle og motoriske indstilling. Set fra en undervisers side måtte denne konklusion på det nærmeste være lig en helgardering.

At den ikke har vist sig at holde stik, skal søges i flere faktorer, bl.a. spiller den forkortede undervisningstid naturligt nok en væsentlig rolle, men en helt afgørende årsag må efter undertegnedes mening ligge i dette:

Ovennævnte følgeslutning har set stort på det faktum, at en undervisning efter et blandings-system tildeler systemet og ikke eleverne den primære rolle!

Det må nemlig være ret så vanskeligt at dokumentere, at man ad en sådan vej (blandingsystemet) tager hensyn til elevernes individuelle forskelligheder, hvad angår auditiv, visuel og motorisk modtagelighed, idet en absolut forudsætning for noget sådant dog må være, at man tager sit udgangspunkt i elevernes muligheder (= perceptions-evne), hvilket igen forudsætter et omfattende, forudgående kendskab hertil, helst førend undervisningen overhovedet startes, og dette især hvis man skal undgå at sætte visse, truede elever i nederlagssituationer!

Hvordan skal truede elever defineres?

Forudsætningerne for et barns succes eller nederlag må søges i dets medfødte anlæg, der omfatter såvel et intellektuelt som et fysisk udstyr bestående bl.a. af: intelligens, koncentrationsevne, syn, hørelse, motorisk færdighed, sproglig udvikling, indlæringstype o.a. Skal denne rækkefølge prioriteres, må indlæringstype, sproglig udvikling og motorik komme i første række, idet den indledende undervisning er barnets første konfrontation med visuelle, auditive og motoriske krav. En betingelse for et tilfredsstillende resultat må derfor være, at barnet overhovedet reagerer positivt på de aktuelle igangsættere, hvilket vil sige ord- og lydbillede! En truet elev kan derfor beskrives som en elev, der ved sin skolestart er invalideret på et af perceptionsområderne eller - i værste fald - slet ikke har parate indlæringsmuligheder!

Hvordan kan man individualisere sin undervisning?

Følgende kan fastslås:

1. Der forekommer såvel helt rene som forskudte indlæringstyper blandt eleverne.
2. De kendte undervisningsmetoder tjener hver sit formål,
 hvorfor
3. det vil være muligt at individualisere begynderundervisning på en sådan måde, at eleven anbringes i centrum og indtager den primære rolle, idet
4. metoden gøres sekundær, da det må være elevernesparate/ikke parate indlæringsmuligheder, der bestemmer lærerens metodik.

Men betingelsen herfor er, at lærere på forhånd, ikke efterhånden, skaffer sig tilstrækkelig viden om deres elevers perceptionsevner! - og ud fra denne viden bygger deres undervisningsmetode op!

(Om muligheden for at skaffe sig de påkrævede oplysninger: se: B. Skoulund Larsen: "Auditiv? - Visuel? - Motorisk?" Lærerhæfte.)

.....

"System-dansk" er udarbejdet som en konsekvens af de her omtalte forhold!

Oversigt over "System-dansk".

Til børnehaveklasse/ begyndelsen af 1.kl.:

I "Auditiv?-Visuel?-Motorisk?"

Arbejdshæfte, træner højre-venstre skelneevne, oplæg til måling af aud./vis. parathed, éngangshæfte, 16 s. A₄.
(hertil: Lærerhæfte).

II "Motorisk træning"

Grov- og finmotorisk træning, bogstaverne opløst i grundelementer, 24 s. éngangshæfte.

Til 1. klasse:

III "Klassebogen"

Hæfte til daglig brug, indlæring af sætninger og ordbilleder efter henholdsvis helheds- og konfigurationsmetode, omhandler 3 afsnit: i skole, i byen, på landet, 40 s. éngangshæfte.

IV "Hjemmebogen"

Arbejdshæfte til "dagens lektie", skr. repetition af de i "Klassebogen" bearbejdede ordbilleder og tekster, 40 s. éngangshæfte.

V "Læsebog 1"

Afsnitsvis læsekontrol af de indlærte tekster, orddannelsesopgaver, let overgangslæsestof med todelte læsetekster: den ene med stavelsesdeling, 40 s.

VI "Læsebog 2"

Venstresider: begrebsopgaver med ordgennemgang inden for læsestoffet på højresiderne, 44 s.

Hertil:

VII "Skoulund-bogstavæsken"

Konfigurationsbrikker til gengivelse af korrekte ordbilleder: høje, lave og dybe bogstaver.

VIII "Bogstavbogen"

Arbejdshæfte til indlæring af letskrivne bogstavtyper med "start" og "stop", 28 s., éngangshæfte.

.....

Arbejdsgang.

1. Iagttagelse og "kortlægning" af eleverne.
2. Opdeling af klassen til deletimer iflg. afprøvning af aud./vis. parathed.
3. Undervisning på basis heraf.
4. Kontrol af det indlærte stof.

ad 1. Gennem et samarbejde med børnehaveklasselæreren den sidste månedstid af skoleåret kan man indhente en mængde relevante oplysninger, som nævnt i forordet først og fremmest om den enkelte elevs sproglige udvikling og indlæringstype. Angående det sidste kan denne "kortlægning" i aud./vis. henseende dog udmærket foregå i det første par uger af 1.kl.

ad 2. Når elevernes perceptionsevne(r) er målt, kan delingen af klassen i et auditivt og et visuelt forskudt hold foretages.

Her skal indføjes: man kunne forledes til at tro, at delingen lægger op til en gennemført, ensidig undervisning. Dette er ingenlunde tilfældet og absolut ikke tilstræbt, men skal opfattes som en hensyntagen til elevernes individuelle modtagelighed: man skal "gå ind", hvor eleven i øjeblikket er parat og indlæring derfor mulig, for på et senere tidspunkt at benytte dette indlærte til påvirkning af det andet område!

mat.: hæfterne I og II (+ tilh. lærerhæfte).

ad 3. For at alle elever skal få et indtryk af, hvad det hele drejer sig om, startes indlæringsprocessen gennem et fælles arbejde i form af en helhedsmetode, en visuel start for alle, medens den langt vanskeligere lydlære (= bogstavindlæring) gemmes en tid!

Gennem suggestive spørgsmål, eks. "Hvor er du?", opnås den ønskede sætning som svar: "Jeg er i skole". Sætningen skrives på tavlen: "Nu kan I læse! Hvad står her nu?" Sætningen læres udenad, både i flok, rækkevis og enkeltvis; nogle af ordene dækkes over: "Hvad står der så?" osv., indtil sætningen sidder helt fast.

Bogstavæsken deles ud, sætningen lægges op. Læreren angiver, i hvilken række bogstavet findes uden at nævne dets navn, hvad der ikke har interesse foreløbig!

Herefter diskuteres, hvordan man bedst kan skrive de enkelte tegn, hvor det er praktisk at begynde osv.

mat.: hæfterne nr. III og IV, bogstavæske.

ad 4. Efterhånden som afsnittene gennemarbejdes, tages læsekontrollen i fællestimerne. Der må regnes med repetitioner for en del elever, f.eks. ved hjælp af oh.-projektor, bogstavæske, ordbilledleg, memory-spil, ordkort, kort sagt alle de leglignende aktiviteter, der normalt udføres i 1.kl.

mat.: hæfte nr. V.

Hæfte nr. VI bliver ikke aktuelt før i slutningen af 1.kl. eventuelt først i begyndelsen af 2.kl., da stoffet er ret vanskeligt og ikke tilgængeligt, før bogstavindlæring har fundet sted, og en angrebsteknik mod ukendte ord er indøvet.

Den visuel-motoriske indledning er valgt af flere grunde, men først og fremmest som nævnt ovenfor, fordi det erfaringsmæssigt er langt den nemmeste.

I specialundervisningen konstaterer man således gang på gang, at selv stærkt retarderede elever har lettere ved at genkende ordbilleder med særpræget strukturering end småord med ensartet struktur, derfor den her gennemførte anvendelse af konfigurationstegninger i de første hæfter og en stadig gentagelse af de samme småord (jeg, du, vi, her er osv.) til sætningsdannelsen, også en udadslæren.

Som det fremgår af det hidtil beskrevne undervisningsforløb, gør det virkelige skel mellem de to hold sig først for alvor gældende i "Læsebog 1" gennem de to ens tekststykker, hvoraf det ene er stavelsesdelt af hensyn til de auditivt-motorisk indstillede elever.

Den delte tekst gennemarbejdes efter stavemetode og dækkes over, hvorefter den sammenhængende læses - og omvendt for det visueltparate hold.

Alle ordopgaver er fællesstof.

.....

Eks. på lydtræning og bogstavindlæring.

Indledningsvis skal bemærkes, at alle delinger i hæfterne er foretaget efter en konsekvent "gehør"metode: alle dobbeltlyde er således sammenhængende!

eks.: ing-en mand-en mang-e

og: nog-en (g-lyd "trækker lydbogstaver nedad")

.....

Start med disse øvelser efter afsnit 1, og for at indstille eleverne på dette nye og svære, de nu skal til, kan man f.eks. indlede med "at åbne" elevernes ører for de enkelte lyde ved at udtale korte ord lydereede:

k-lyd - a-lyd - t-lyd

"Hvem kunne høre, hvad jeg sagde?"

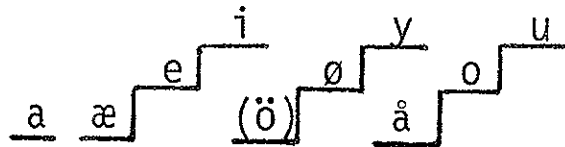
Eller:

m-lyd - u-lyd - s-lyd

f-lyd - æ-lyd - l-lyd

Den sikre, auditive skelnen, både af enkelte lyde og rækkefølge, er for nogle elever en ret så kompliceret proces at skulle igennem.

Men en god og let start for dette arbejde er vokaltrappen (vokalerne kan i første omgang kaldes for "lyd-bogstaverne", idet de giver "musikken" i vore ord!):

ö-lyden kan evt. udskydes og sættes ind senere.

Trappen trænes og indlæres hurtigst muligt, både som langt og som kort udtalte lyde: man kan "slæbe" sig op ad trappen, eller man kan "løbe".

Denne trappe er uhyre vigtig, idet den hurtigt bliver det centrale og helt afgørende udgangspunkt for staveindlæring (B. Skoulund Larsen: "Om staveindlæring"). Bliv derfor ved med at træne, til eleverne kan rækkefølgen udenad!

Giv samtidig eleverne mange lytteøvelser, beregnet på at opøve deres evne til at skelne sikkert mellem den lange og den korte vokaludtale i talesproget, gerne med kraftig overdrivelse af udtalen.

eks. på denne træning:

<u>lang</u>	-	<u>kort</u>	<u>lang</u>	-	<u>kort</u>	<u>lang</u>	-	<u>kort</u>
bade		hals	(høne	-	høns)	låse		kop
læse		hest	høre		synd	bore		luk
bede		fisk	lyset		tysk	huse		husk
ride		Lis						

Kan eleverne selv komme med eksempler?

mat.: Meyer, Plesner m.fl.: "Øvelser i stavesedel."

Bogstavindlæringen sker i flg. rækkefølge, som bør overholdes:

1. Ved sammenligning mellem ordpar fra "Klassebogen" isoleres det ønskede bogstav!
2. Dets lyd fastslås!
3. Dets udseende diskuteres!
4. Sluttelig dets navn og placering i alfabetet!

På dette punkt bryder arbejdsmetoden radikalt med den traditionelle fremgangsmåde, idet en egentlig bogstavtræning og -indlæring hermed kommer i anden række. Det kan lyde paradoksalt, at det skulle være muligt for begyndere at kunne starte en læseindlæring uden at kende i hvert fald en del bogstaver på forhånd, men man bliver hurtigt overbevist om rigtigheden heraf, efterhånden som arbejdet skrider frem.

....

Så snart konsonanterne kommer ind i billedet, indøves disse både som forlyd og udlyd i vokaltrappen. De brugelige ord, der fremkommer på denne måde, noteres på tavlen og kan benyttes til ekstra ordindlæring, stave- og hjemmeskriveobjekter.

....

ad 1. Den egentlige bogstavindlæring indledes efter første eller andet afsnit i "Klassebogen", d.v.s. når eleverne har indøvet og kan reproducere en del ordbilleder. Ordene sammenlignes parvis: hvor er disse ord ens?

Fastslå derefter placeringen af de ens bogstaver: står de foran, midt i eller bagest i ordet?

Hvor skal vi så lytte?

Lydanalysen fremgår af følgende eksempler:

efter 1. afsnit:	lampe	flag	(<u>l</u> og <u>a</u> isoleres)
	en	et	(<u>e</u> isoleres)
	flag	bog	(<u>g</u> ")
efter 2. afsnit:	stol	bord	(<u>o</u> ")
	blyant	taske	(<u>t</u> ")
	skab	taske	(<u>k</u> ")
	bord	skab	(<u>b</u> ")
	stol	taske	(<u>s</u> ")
efter 3. afsnit:	højhus	har	(<u>h</u> ")
	vi	kirke	(<u>i</u> ")
	højhus	butik	(<u>u</u> ")
	ser	kirke	(<u>r</u> ")
efter 4. afsnit:	vi	lastvogn	(<u>v</u> ")
	en	lastvogn	(<u>n</u> ")
	blyant	cykel	(<u>y</u> ")

	fabrik		(<u>f</u> isoleres)
	jeg	højhus	(<u>j</u> ")
	cykel		(<u>c</u> ")
efter 5. afsnit:	mark	mælk	(<u>m</u> ")
	der	gade	(<u>d</u> ")
efter 6. afsnit:	løber	kører	(<u>ø</u> ")
	på	passer	(<u>p</u> ")
	gæs	mælk	(<u>æ</u> ")
	går	på	(<u>å</u> ")

Tegn bogstavæskene på tavlen og fyld ud i firkanterne med de indlærte bogstaver efterhånden!

Benyt "Bogstavbogen" i nævnte rækkefølge, indøv nøje start og stop for hvert bogstav!

mat.: hæfte nr. VIII og bogstavæskene.

.....

De enkelte hæfter.

"Klassebogen":

side 1: indledning efter helhedsmetode.

side 3 - 9 - 15 - 21 - 27 - 33: samtalestof, halvsymboler = tegninger som forløber for de helsymboler = ord, der skal gennemgås i afsnittet.

side 2 - 5 - 7 - 11 - 13 - 17 - 19 - 23 - 25 - 29 - 31
35 - 37 - 39 - 40: visuel skelnetræning efter stigende sværhedsgrad: find de ens, påpeg forskelligheder: med hensyn til op - ned, højre - venstre!

Det samme med opgaverne, der består af ord!

Disse ord skal ikke kunne læses, men gennem diskussion skal forskellighederne påvises, det være sig enkelte bogstaver eller rækkefølge.

side 4 - 6 - 10 - 12 - 16 - 18 - 22 - 24 - 28 - 30 -

34 - 36: læsesider efter helhedsmetode med konfigurationstegninger af markante ord!

side 8 - 14 - 20 - 26 - 32 - 38: kontrolsider for indlæringen af de markante ord!

"Hjemmebogen":

side 1 - 2 - 3 - 7 - 8 - 12 - 13 - 14 - 18 - 19 - 23 -

24 - 25 - 29 - 30 - 34 - 35 - 36 - 37: arbejdsider til "dagens lektie".

side 4 - 9 - 15 - 20 - 26 - 31 - 38: kontrolsider

med vokalmarkering for at gøre den umiddelbare genkendelse lettere!

side 5 - 6 - 10 - 11 - 16 - 17 - 21 - 22 - 27 - 28 -

32 - 33 - 39 - 40: skrivesider til ekstra træning af f.eks. særlig svære ord for den enkelte elev, eller bogstavskrivning efterhånden som bogstaverne indlæres, jvf. rækkefølgen som tidligere beskrevet!

"Læsebog 1":

side 1 - 2 - 3 - 4: kontrollæsning af "i skole".

side 5 - 6 - 8 - 9: " " "i en by".

side 11 - 12 - 14 - 15: " " "på landet".

På side 2 - 4 - 6 - 9 - 12 - 15 findes opgaver til oplægning af enkelte af ordene (tlf.)

Arbejd disse sider igennem før:

side 7 - 10 - 13, da de består af rene orddannelsesopgaver. Vent derfor med dem, til alle bogstaver er gennemgået!

Benyt dem derefter som skrive-, stave-, læse- og lydobjekter!

Lad om muligt eleverne danne flere på egen hånd!

side 16 til og med side 37: let overgangslæsning med mindre bogstavtyper. Ordopgaverne tages igennem først (i stil med side 7 - 10 - 13), da de indeholder ord fra den følgende tekst!

side 38: gennemgang af det store alfabet!

side 39 - 40: overgangssider til "Læsebog 2", idet der forefindes start med stort bogstav. Gør også opmærksom på et punktums betydning!

"Læsebog 2":

Den egentlige læsning!

side 1 - 2 - 3: forståelseslæsning, orienteringsopgaver med begyndende begrebsdannelse: over, under, foran, bagved osv!

Fra og med side 4 til og med side 43: sammenhængende tekstsider, hvoraf alle venstresider består af varierede begrebsopgaver til fælles samtale og individuel løsning gennem seks spørgsmål.

Besvarelserne lægges op på bogstavæskan!

Nederst på venstresiderne: stavelsesdeling og stavetræning.

De på disse måder bearbejdede ord indgår i teksten på den tilsvarende højreside.

Alle højresider er desuden udvidet med diverse illustrationer til samtale.

side 13 - 15 - 21 - 29 - 31 - 37: lydskelneopgaver angående lang eller kort udtalt vokal!

side 33 - 39: indsæt vokal og dan ord!

side 41: orddannelse, indsæt konsonant i forlyd!

side 44: oversigt over ugedage, måneder og årstider.

Bemærk specielt:

Læsestykkerne i "Læsebog 1" er skrevet dels som en sammenhængende dels som en stavelsesdelt tekst.

Her kommer delingen i aud. og vis. forskudte hold for alvor ind i billedet.

Vis. hold: begynd med den sammenhængende tekst, dernæst den delte for stavningens skyld, benyt opsamling!

Aud. hold: modsat fremgangsmåde!

Efter stavegennemgangen dækkes denne del over, da det udelukkende er den sammenhængende tekst, der må benyttes til højtlesning!

Ganske det samme forhold ved venstresiderne (4 - 43) i "Læsebog 2":

Læs ja - nej ordene igennem med det vis. hold, stav senere (nederst på siden), brug opsamling!

Modsat procedure med det aud. hold!

Derefter fælles læsning på højresiderne!

Om nødvendigt for det aud. hold: benyt stavelsesdeling og opsamling til at angribe vanskelige ord i teksten!

Jeg har selv med held brugt følgende fremgangsmåde for det aud. hold eller tøvende elever: ved gennemgangen af nyt stof har jeg selv stavet med tydelig angivelse af deling, men uden at udtale ordene!

Eleverne skal sætte stavelserne sammen "inde i hovedet"

og derefter læse højt (korlæsning?).
Tag kun en linje ad gangen!

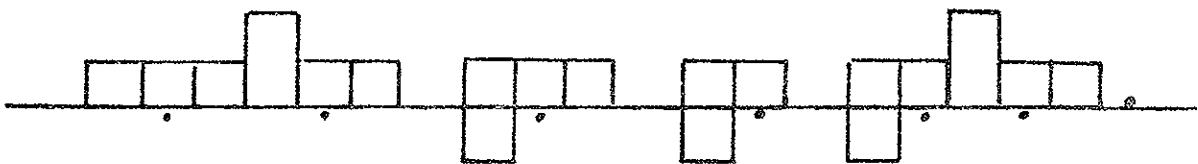
.....

Ekstra oplysninger:

Man kan roligt benytte andet læsestof ind imellem for at give eleverne mod på og lyst til frilæsning.

Ethvert læsesystem kan anvendes som ekstralæsning jævnsides med disse hæfter!

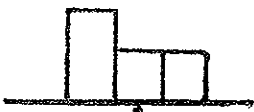
Giv eleverne konfigurationsopgaver efterhånden, f.eks.:

(manden går på gaden)

Lav dem som en konkurrence mellem elever og lærer. Giv et ekstra point for hver rigtig konfiguration, selv om ordet, der nævnes, ikke er det rigtige.

Passer det ind i tegningen, har eleverne allerede demonstreret umiddelbar genkendelse =parate ordbilleder!

eks.: svar: han, den, hun, der, kom osv.

Læreren får et point pr. bogstav, der må indføres i tegningerne for at hjælpe eleverne!

Bogstavlotteri: Når eleverne har indlært nogle af bog-

staverne, kan disse benyttes som et lotteri: tag flanellografpladen frem og udlever de indlærte bogstaver. Råb navnene op og instruer eleverne om i første omgang at anbringe det nævnte bogstav på det grønne felt under nederste streg. Næste gang det nævnes, rykker det op på strengen, tredje gang i det grønne felt mellem linjerne, fjerde gang på øverste linje, for endelig at lande i det øverste felt over første linje. Hermed er spillet til ende. Hvem fik alle brikker på plads?

Dette lille spil kan varieres og er en udmærket træning!

Lav konfigurationer af de forskellige ord, sæt dem på eleverne, bland dem. Hvem kan stille kammeraterne op, så deres ord danner en historie?

.....

Til slut:

Oplæg til skr. dansk

Som før omtalt spiller vokaltrappen en afgørende rolle for den senere stavefærdighed, idet den er det centrale i dansk bogstavering og giver eleverne en simpel metode til at lære at skelne mellem lydrette og ikke-lydrette ord, vel at mærke uden at bruge disse benævnelser! Grundelementet er, at der opnås en fuldkommen sikkerhed i at skelne mellem en langt og en kort udtalt vokal! Lær i første omgang eleverne, at danske ord er delt i to grupper:

en med lang vokaludtale, hvor vi altid skriver det, vi hører!

og en med kort vokal, hvor vokaltrappen fortæller stavningen: gå ind til den vokal, der høres, og stav så med den næste på trappen!

eks.: læse men: hest

Endelig "dobler" denne sidste gruppe altid sin konsonant!

eks.: kom og komme

Altså: "hoppe og doble".

(se i øvrigt mere herom i: B. Skoulund Larsen "Om staveindlæring", Skola-System, Århus.)

Århus, 1982

B. Skoulund Larsen.

EN ARBEJDSMETODE TIL MUNDTLIG DANSK

Copyright og forhandling:

SKOLA-System
Nordvestpassagen 79
8200 Århus N.
tlf.: 86-167707